

[Selostus Pihlajaveden Kirkonkylän kansakoulusta](#)

[Muistitietoutta sekä yleistietoja Pihlajaveden seurakunnan historiasta. ..](#)

[Esitetty Pihlajaveden museon avajaisissa 3.9.1978 Aino Korjan historiikit -alkusivu](#)

[Kuvia Arvo Pajarin kotisivuilta](#)

Kokoontuessamme tänne Pihlajaveden ensimmäisen kansakoulun tanhuville muistellemme lyhyesti opetustoimen kehittystä yleisesti. 1700-luvun lopulla lukutaito leviää yli maan, vaikka lukutaidottomuuttakin oli vielä huomattavasti. Kirkko on ensiksi tuonut lukutaidon kansamme keskuuteen. Lukukinkerit laillistettiin 1726, rippikoulut 1740. Vuonna 1807 painotettiin, ettei saanut laskea ehtoolliselle, ellei osannut lukea. Oli lukkarinkoulut, kinkerikuulustelut, tavauskoulut jne.

Vuonna 1836 todettiin jo pihlajavetisten luku- ja kristinopin taidot välttäviksi, paremmiksi kuin emäseurakunnassa. Kirkkoherra **F.H. Bergrothin** toimesta oli seurakuntaan levitetty paljon kirjallisuutta. Myöskin tavauskouluja pidettiin taloissa ja vanhassa kirkossa. Opettajat ja oppilaat lukivat kuorossa huutamalla minkä jaksoivat. Veljekset

Forssmannin

aikoihin kuulusteltiin usein päivän saarna heti kirkonmenon jälkeen sekä määrättiin sakkoja kinkereillä osaamattomuudesta. Tästä periytyi ehkä se, että vielä 1915 molemmin puolin äiti kehrätessään luetti ja kuulusteli katkismuksen ulkoläksyä. Samoin isä usein katsoi ja luki sunnuntain tekstin ennen kirkkoa tahi ellei ollut kirkossa, kysyi päivän saarna-aiheen ja sisällön.

Kiertokoulu alkoi seurakunnassa 1872. Pyhäkoulu alkoi 1890, jolloin niitä oli viisi. Kiertokoulut jatkuivat 1930-luvun lopulle. Lapset kävivät niissä useina talvina ennen kansakouluun menoa.

Keuruun ensimmäiset kansakoulut perustettiin 1869. Ainakin Kolhonkylällä oli kansakoulu, koska 1877 syntynyt isäni **Vendi Mäenpää**, **Rikhard Matomäki** sekä **Eemeli** ja **Adiel Leppälä** ehkä ensimmäisinä pihlajavetisinä kävivät siellä kansakoulun. Luullakseni kansakoulukurssi mentiin parissa vuodessa. Oppilaat olivat kouluun mennessään toisella kymmenellä.

Nuoremmille sisarusparville oli koulu jo omassa kylässä.

Vuonna 1884 alettiin keskustella jo Pihlajaveden kuntakokouksissa oman koulun perustamisesta. Osa isännistä oli sitä mieltä, ettei mokomaa asiaa tarvitse edes pöytäkirjaan merkitä. Vuonna 1887 kirkonkokouksessa Keuruun rovasti **Pihlman** ehdotti, että vanhaan kirkkoon sijoitettaisiin kansakoulu, jolloin kirkko olisi entisten aikojen jalo muistomerkki, kun huoneessa, missä isille on Jumalan sanaa opetettu, nyt opetettaisiin lapsille sekä Jumalan sanaa että muita hyödyllisiä tietoja.

[Pihmanin hauta Keuruun hautausmaalla](#)

Joulukuussa 1889 kuntakokous päätti perustaa "tuon kauan ja ikävöiden odotetun kansakoulun" yksimielisesti kirkon läheisyyteen. Kirkko oli silloin ollut Kolehmanmäellä jo 20 vuotta. Koipimäkeen oli alettu rakentaa uutta kirkkoherran asuinrakennusta ja niin päätettiin tuomiokapitulista pyytää käytettäväksi pappilan vanha asuinrakennus koulun rakentamiseen. Lupa saatiin. (Käytettävissäni ei ole mitään asiakirjoja, joten en tiedä maksoiko rakennus. Samoin en tiedä muitakaan rakennusvaiheita.) Koulurakennukseen tarvittavat lisäaineet oli vanhan tavan mukaan kustakin talosta tuotava manttaalinsa mukaan. Tässä tämä rakennus seisoo vieläkin suurena ja uljaana.

Syksyllä 1891 koulu aloitti toimintansa. Uusi pappila valmistui myös samana syksynä. Koulurakennuksessa oli kaksi salia: luokka- ja käsityösalit sekä opettajan asunto ja kunnan kamari, jossa pidettiin kaikki kunnan kokoukset ym. (Kunnan arkistoissa lähemmät tiedot.)

Ensimmäiset opettajat olivat **Katri Silén**, **Briitta Koivula** ja **Maija Koljonen** sekä **Matilda Johansson**

Pisimmän päivätyönsä täällä teki opettaja

Anna Embom-Ertama

. Hän tuli toimeensa 1916 tienoilla ja siirtyi eläkkeelle 1946. 30-vuotisen oppilaspolven mieleen on tähän ympäristöön syöpinnyt tämän hiljaisen ja tunnollisen, opetustyössä uurastavan opettajan kuva. Tahdomme hetkeksi pysähtyä muistamaan tätä elämäntyötä ja niitä olosuhteita, joissa se tehtiin. Anna Ertama ei ollut mikään julkisuuden henkilö, eikä tuonut itseään esille. Hän oli mieluummin hiljaisuuteen vetäytyvä, ehkä ihmisenä yksinäinenkin. Jälkeenpäin ajatellen se työtaakka, minkä hän hiljaisena ja rauhallisena täytti, on ollut suuri. Meidän ikäluokkamme ollessa koulussa oli tämän yhden opettajan edessä 42-48 kirkasta silmäparia odottamassa ja vaatimassa. Opettajan oli yksin kyettävä yhtä aikaa viemään neljää luokkaa. Jonain aikoina oli iltaisin vielä jatkokurssit ym. Laskento ym. vihkotyöt olivat korjauksineen iltatyönä.

Alkuvuosina oli opettajan oppilaiden kanssa huolehdittava huoneitten lämmitys ja siivouskin. Myöhemmin tuli sitten kunnan palkkaama siivooja **Kolehman Miina** ym. Karimon koulun valmistuttua ja alakoulun perustettua oppilasmäärä väheni, mutta oli edelleenkin lähellä kolmeakymmentä. Alakoulu toimi ensimmäisen kymmenen vuotta vuokrahuoneissa Mäkikylällä Anttilassa, mutta kun tilaa tuli, muutti se tänne samalle koululle.

Millaisista oloista lapset tulivat? Olivat näitä Mäkikylän ja kirkonkylän talojen lapsia sekä silloiselta Sahankylältä työmiesperheistä. Karhunkylän liepeiltä tuli maalaiskotien lapsia, joilla saattoi matkaa olla 7-8 km. Matkat oli suoritettava omin voimin jalkaisin tai suksilla.

Kouluruokailua oli joskus järjestetty ns. vähävaraisille. Muistan vapaussodan jälkeisinä aikoina, miten muutama kansakouluun menevä poika tuli aamuisin kotini kautta nälissään ja sai aina ruokaa.

Tietysti aika parani. Useimpien kotona oli karjaa ja ruokaa omasta takaa. Ei silloin lastenkaan vaatimukset suuria olleet. Usein vanhemman takki käännettiin hihoihin, säkistä tai muusta kankaasta tehty pussi selässä. Olipa jollain pojalla jalassa kurpposetkin, haisivat kovasti.

Onnellista, iloista lapsuutta silloin elettiin toveruudessa. Anna-opettaja oli joka päivä samanlainen, turvallinen: aamuhartaus, opettaja pienen mustan harmoonin takana. Virret: "Mun silmäin, kätein nosta... On meillä aarre verraton..." ja muutamia muita virsiä. Joskus tuntui, että aina noita samoja virsiä, mutta ne syöpyivät niin lapsen mieleen, että varmaan jokainen oppilas on ne koko elämänsä ajan ulkoa osannut. Ulkolukua vaadittiin. Mielestäni erikoisesti uskontotuntiin opettaja paneutui. Eräs hänen oppilaansa sanoikin jo vanhana ollessaan, että on paljon elänyt, kuullut ja koulussakin ollut, mutta se uskonto-opetus, mitä Anna Ertama antoi, on jäänyt jäljelle ja muistoon. Varmaan näitä ohjeita muistettiin ja tarvittiin pitkinä sotavuosinakin, jolloin tämänkin koulun oppilaista kaatui 8-10 rintamalla. Ehkäpä tämä opettaja aavisti jotenkin, ettei elämän varrella aina ole kirjaa käteen ja muuta sellaista, mutta tarpeen tullessa voi sen ulkoa opitun elämänohjeen kaivaa esille avuksi.

Joku hauska piirrekin nousee mieleen. Syksyisin toi Annan päivä vaihtelua melko vakaaseen kouluelämään. Lapset keräsivät penninsä ja ostivat jonkun pienen lahjan. Aamulla mentiin aikaisin opettajan oven taakse ja, kun askeleita kuului luokkaan päin, kajautettiin: "Puut ne huojuu ja koivunlatvat liehuu, joko sulla Anna-kulta, kahvipannu kiehuu..." Ja nimipäiväkahvit tulivat päivän kuluessa.

Työvuodet vaativat tältäkin opettajalta veronsa. Ehkäpä kurinpito otti erityisesti voimille. Voimat vähenivät ja eläkkeellemeno tapahtui hiljaisuudessa. Viimeinen leposija on Helsingin hautausmaalla. Olkoot nämä muistelut kukkakimppuna rakkaalle opettajalle ja kunnianosoitus elämäntyölleen.

Meidän aikamme oppilaista jäi suuri osa kotikylälle elämäntehtäviinsä, ja siksi uskon, että Anna Ertaman vaikutus on kuvastunut paikkakunnalla. Anna Ertaman jälkeen tuli opettajaksi **Ville Melartin**

,
Paavo Alastalo

ym. Alakoulun opettajana toimi

Anna Katila

,
Anna Haukilampi

ja loppuun asti

Raili Lappi

. Viimeksi täällä toiminut opettaja oli

Arvo Pajari

, joka siirtyi Aseman kansakoulun johtajaopettajaksi.

Kirkonkylän kansakoulu lakkautettiin 1966. Sen toiminta-aika oli kestänyt 75 vuotta. Kansanvalistuksen nousun aikana kohonnut opinahjo oli tehtävänsä suorittanut. Oppilaat siirtyivät Aseman koululle kuljetuksen järjestyessä. Luulen, että monelle alkuvuosina tuli ikävä esimerkiksi koulun joulujuhlien kynttiläin tuiketta akkunoista, suksirivistöjä seinustalla, iloisia kulkijoita tiellä. Lapsuuden muistoja ovat kulkusten kilinä hämärtyvässä illassa koulun joulujuhlaan mennessä. Aika ja olosuhteet muuttuvat. Sama kohtalo on ollut myöskin viiden myöhemmin perustetun koulun osana kunnassamme.

Nyt olemme iloisia saadessamme kokoontua tänne oman kotiseutumme elämätkuua kokoamaan ja täydentämään. Täällä olevasta esineistöstä huokuu maalaiselämän työteliäisyys ja rauhallinen elämätkuoto. Eräässä haastattelussa lausuttu ajatus on jäänyt mieleeni: "Tiedän, että esivanhempani ovat rukoilleet tulevien polvien yli." Olkoot tämä talo kuin rukous ja siunaus tämän ja tulevienkin sukupolvien vaiheisiin.

Aino Korja

Lisäys:

Kansakouluilla kokoonnuttiin monen valistustyön merkeissä. Oli jatkokurssit, kotikasvatusyhdistyksen sekä monet muut tilaisuudet. Monet opettajat täälläkin tekivät samassa paikassa koko elämäntyyönsä.

Niinpä Lapin koululla opettaja **Anton Holmila** toimi koko työaikansa. Hän osallistui moniin paikkakunnan käytännöllisten asioitten hoitoon: oli suojeluskuntamies, oli pa joskus kauppiaskin, piti puheita. Opettaja Holmilan siirrettyä eläkkeelle tuli oman pitäjän pirteä tyttö, opettaja

Martta Pajunen

. Koululla oli vilkasta toimintaa: kerhoja, kuoroja, maamiesseuran toimintaa siksi kunnes koulu jäi tyhjilleen peilailemaan kuvaansa kauniin Lapinjärven niemeen. Pajunen jatkoi työtäänsä Sällin koulun opettajana.

Kirkonkylän koululla, pitäjän vanhimmassa koulussa aikoinaan opettaja **Anna Embom-Ertama** toimi pitkän työpäiväänsä. Hiljainen, herkkä, kaino, mutta tunnollisista tunnollisin opettaja hoiti yksin koulunsa. Luokkia oli neljä, oppilaita 40-50. Apuna oli siivooja

Miina

, joka lämmitti koulua ja pesi kai kerran vuodessa sen ja keitti ruokapadan niinä talvina, kun kunta sattui antamaan vähävaraisille keittoa. Senaikainen uskonnonopetus ainakin antoi turvallisen pohjan lasten maailmankuvaan. Vanhimmat oppilaat muistavat kiitollisuudella opettajaansa. Ertaman jälkeen toimi opettajana

Arvo Pajar

i, joka jatkaa edelleen työtään Aseman koululla. Pihlajaveden ensimmäinen kansakoulu seisoo tyhjänä suljetuin ovin.

Sällin koululla oli vaikuttanut myöskin koko työaikansa opettaja **Iida Vuorela**, joka oli värikäs hahmo Pihlajaveden elämässä. Hän oli valistusihminen, musiikki-ihminen, seurallinen ihminen, jolle maanpuolustus oli sydämen asia. Sällin koululla oli varsin monenlaista toimintaa. Koko

kylässä oli eloa ja vireyttä. Asemankylä oli opettaja Vuorelan toinen harrastusalue yhdistyksineen, seuroineen ja kuoroineen. Usein nämä yhdessä kokoontuivat Sällin koulullekin. Matka Pihlaisselän yli tai ympäri silloisia heikkoja teitä käyttäen taittui yleensä suksilla tai pyörällä, joskus moottorivene- tai hevoskyytiä käyttäen. Voimien vähetessä ja vuosien lisääntyessä sekä uusien katsantokantojen vallatessa joutui toimiva henkilö myöhemmin usein kiistellyksi ja arvostelun kohteeksi. Se oppilaspolvi, joka sai elää opettaja Vuorelan parhaana toiminta-aikana, muistaa varmaan hänet suurena "kansankynttilänä" sen aikaisessa paikkakunnan kuvassa. Hänen panoksensa oli merkittävä Pihlajaveden kulttuurielämässä. Hänen oppilaansa

Martta Pajunen

jatko Sällin koululla perinteitä luoden omansa, kunnes tämänkin virkeän kyläkeskuksen valistusahjon ovet sulkeutuivat, ja kylä ympärillä hiljeni.

Aikoinaan oli toiminut Lampilan koulupiiri ja kansakoulu. Opettajana siellä oli oman kylän opettajasisarusjoukon vanhin **Olga Pajunen**. Hieno, sydämellinen ihminen hoiti opettajavuotensa nurisematta vaikeitten matkojen ja tieolojen takana. Tämä koulu oli ensimmäinen lopetetuista. Olga Pajunen siirtyi Perhoon. Toinen väliaikainen kouluratkaisu oli ollut Simsiön koulu, joka oli ensiksi yhdistetty Aseman kouluun.

Valkeajärven koululla toimi myöskin koko opettaja-aikansa **Laina Kankimäki**. Opettaja keskittyi kokonaan kouluunsa ja opetukseen. Hän oli vanhan ajan tunnollinen opettaja, jonka opetus oli täysipainoista ja täsmällistä. Ihmisenä hän oli vaatimaton ja sydämellinen, jolla oli luontaista arvokkuutta. Varmaan hänelläkin on suuri kiitollinen oppilasjoukko. Opettaja Kankimäki siirtyi vieressä olevaan vanhuudenkotiinsa nauttien siellä ehkä ilta-auringon paisteesta Valkeajärven pintaan. Opettaja

Pentti Joutsijoki

kerkisi myös tehdä pitkän kauden Valkeajärvellä. Tämä nuori mies loi ympärilleen uusia harrasteita, keräsi joukkoa ympärilleen: laulajia, näyttelijöitä, lausujia ym. Mies vedettiin mukaan kaikkiin pitäjän rientoihin. Vuosien kuluessa elämä ympärillä hiljenee. Valkeajärven koulun ovet suljettiin 1971. Jälleen yksi kylän keskeinen kokoontumispaikka on pimeänä. Pentti Joutsijoki muutti Keuruulle.

Karimon koulun akkunat loistavat vielä valoisina. Siellä opettajina toimivat **Vieno Vuoksenvuo** ja

Antti Sippola

.

Aseman koululle purkavat autot aamuisin koululaislastinsa. Toisille tulee matkaa ehkä 20-30 km, toisille vähempi. Asema on myöskin vanha koulu. Siellä toimi aikoinaan opettajana mm. **Heikki Jartti**

. Entiset oppilaat kertoivat, että kun Heikki katsoi päälle, niin pahinkin poika oli aivan hiljaa. Koko toiminta-aikansa oli opettaja

Urho Korkeala

Aseman koululla. Hän oli opettaja, jota myöskin monet oppilaspolvet muistavat kiitollisina. Muuallakin koulussa oleva entinen oppilas saattoi seisahtua ja virkahtaa: "Kyllä se Uki saattoi olla kiva." Korkeala teki työnsä tunnollisesti ja vaatimattomasti omaten valistuneen, hyvän

tietomäärän ja vakavan elämänkatsomuksen. Hän ei jännittänyt liikaa, mutta kun määräys annettiin, jokainen sitä kyllä totteli.

Bertta

-rouva tarmokkaana, edustavana henkilönä runoineen ja puheineen antoi runsaan panoksen Pihlajaveden harrastuselämään. Toisena opettajana

Katri Mäenpää

teki myöskin Aseman koululla pitkän ja tuloksellisen päivätyön - täsmällinen, huolellinen, vaativakin opettaja. Arvo Pajari ja

Leila Lepikko

valvovat nykyisen oppilaspolven kasvatusta.

Kouluilla on nykyisin paremmat opetusmahdollisuudet, välineet, rakennukset, ruokailumahdollisuudet ja hoitohenkilökunta. Onko opetus helpompaa? Oppilaat tulevat usein pitkistä matkoista. Kyyditys toimii. Onko räsistusta? Onko ahtautta toimivissa kouluissa?

Entiset lämpimät kylien keskeiset kerhotilat ja kokoontumismahdollisuudet ovat menneisyyttä. Koulujen akkunoista näkyvät juhla-iltojen valot, joulujuhlain kynttiläin loisto, keväiset äitienpäivät ja keväthuhlien näyttelyt ovat vain muistoja kyläkuivissa. Muistoja ovat hiljaisten kylien kujilla iloiset nuorisoyoukot.

Koulujen seinuksilla olivat pitkät suksien rivit. Kodin ja koulun välillä oli hyvä suksenlatu jokapäiväisessä käytössä. Lapsi kasvoi ja varttui talvisin kuin suksen päällä. Oli pohjaa myöhempiin ponnistuksiin, sitkeyttä ja sisua elämän kilpakentille. Tiet ovat nyt hyvät. Auto kuljettaa yksinäisenkin nuoren kauaksi kouluun asutuskeskuksen suuriin joukkoihin.

Heikki Jartti, kirjailija ja taiteilija, näki aina paikkakuntansa erikoispiirteet ja tapaukset. Muistan miten hän vuoden 1930 tienoilla meni kukkakimppunsa kanssa onnittelemaan ensimmäistä pihlajaveteläistä ylioppilasta, kun **Saara Valkeajärvi** tuli ylioppilaslakkinsa saaneena Jyväskylältä kotiinsa. Olihan täällä aina silloin tällöin tullut muutamia ylioppilaita, mutta he olivat paikkakunnan virkamiesten lapsia. Maanviljelijäin kodeista ei lapsia oppikouluun lähetetty, kun yliopistoon johtavat koulut olivat jossain kaupungeissa. Maatalous- ym. ammattikouluja kyllä käytiin.

1960-70-luvuilla suuri osa lapsista käy oppikoulua. Linja-autot vievät aamuisin oppilaskuormansa Haapamäen yhteislyseoonkin. Osa menee Keuruulle, osa Ähtäriin. Joka kevät valmistuu muutama ylioppilas. Saavutus on menettänyt ruusuisen hohteensa. Ruusut kukoistavat vain ehkä sinä yhtenä päivänä. Ylioppilas kamppailee tulevaisuudestaan yhdessä muiden koululaisten, ehkä työmiehen kanssa.

Ammattikouluissa käy paljon nuoria, kansalaiskoulussa Keuruulla suurin joukko. Kotipiiri on laajennut. Jokainen koululainen on oppinut jo automatkoissa järjestystä, yhdessäoloa, kurinalaisuutta ym. Lapset ja nuorisoyoukut kulkevat kohti tietoa, tulevaisuutta.

[Kuvia Arvo Pajarin kotisivuilta](#)

[Aino Korjan historiikit -alkusivu](#)